

DESPRE COMPLEXUL MATERN ȘI INTEGRAREA ANIMEI: BALAURUL CEL CU ȘAPTE CAPETE

ILINCA BĂLAȘ

About the Maternal Complex and the Integration of the Anima: The Dragon with Seven Heads. From among the numerous functions, roles or values of the fairy tale in the life of the individual, the most important one is that it is a genuine mirror of the soul. A fairy tale reflects with utmost clarity the inner condition of the individual, their torments and quests, dilemmas, conflicts and tensions but also their unknown resources, unimaginable powers and miraculous solutions. Whether it either brings in one or several complexes, archetypes or a particular psychic configuration, the fairy tale puts a mirror in front of us and it would be better to look at ourselves in it. In *Balaurul cel cu șapte capete (The Dragon with Seven Heads)*, the main theme is that of the emancipation of the male self from the negative maternal complex, followed by the integration of the *anima*. This profoundly archetipal experience is necessary for the development of the psyche; however, not resorting to it adequately is a source of disturbances and challenges throughout the entire life.

Key words: fairy tale, maternal complex, archetype, anima, psychic development, ego complex.

În psihologia abisală, terenul principal de lucru este inconștientul, cu toate produsele sale, fie ele personale, cum ar fi visele sau fantasmemele, fie ele colective, cum ar fi basmele sau miturile. Indiferent dacă ne situăm în sfera personală – a problematicii proprii de viață sau dacă alunecăm înspre cea impersonală, arhetipală, abordarea inconștientului este modalitatea de a pătrunde în profunzimea ființei umane, acolo unde se află atât elementele întunecate ale personalității noastre, cât și resursele uitate sau niciodată știute.

Dacă interpretarea viselor și imaginația activă sunt două tehnici de lucru cu inconștientul personal în terapia analitică, analiza basmelor și a miturilor, prin tehnica denumită de Jung amplificare, ajută pacientul să coboare în zonele mai adânci ale psihicului uman, în inconștientul colectiv. Aceasta deoarece basmele reflectă structurile psihice inconștiente ale omului, fiind, după părerea lui Marie-Louise von Franz *visele umanității ieșite la suprafață din straturile cele mai profunde ale inconștientului*¹. Dacă din punct de vedere teoretic basmele sunt emanații ale psihicului colectiv inconștient, din punct de vedere practic, discutarea unui basm în terapie îl poate ajuta pe pacient să-și înțeleagă mai bine problematica de viață, să și-o externalizeze într-o

¹ Marie-Louise von Franz, *Dimensiuni arhetipale ale psihicului*, București, Herald, 2014, p. 79.

oarecare măsură, să se detașeze de ea și să înțeleagă faptul că nu este singurul care se confruntă cu o astfel de situație, că ea are un sâmbure arhetipal, dar și să identifice soluții posibile și căi de ieșire variate și diferite pe care blocajul în propria-i situație de viață nu i le-ar fi permis să le vadă.

Dar, pentru a reveni la caracterul general al utilizării basmelor în terapia analitică, acestea reprezintă radiografiile ale psihicului colectiv inconștient, utile pentru că ne permit să observăm apariții ale anumitor arhetipuri, constelări ale unor complexe psihice, precum și anumite condiții psihice particulare.

În basmul intitulat *Balaurul cel cu șapte capete* tematica intrapsihică principală este cea a desprinderii de un complex matern negativ urmată de integrarea *anima*. Basmul nu pune în scenă întreaga călătorie inițiată a eroului², ci doar o parte a acesteia din momentul trecerii pragului necunoscut urmată de coborârea în inconștient, confruntarea cu complexul matern și revenirea cu răsplata.

Condiția psihică ce se evidențiază încă de la începutul basmului este cea a unui complex matern negativ dominant. Acesta apare sub forma balaurului cu șapte capete care *trăia într-o groapă și se hrănea numai cu oameni*³. Întregul psihic (toată împărăția) este dominat de acest complex matern care înghite, nesățios, absolut orice. Înțelegem că avem de-a face cu un complex matern autonomizat, care a luat în posesie psihicul, astfel încât eliberarea eului din chingile acestuia este necesară pentru a-și putea continua dezvoltarea firească. Întreaga energie psihică este mobilizată în acest complex matern, astfel încât apare o condiție de stagnare, de blocaj al eului și putem intui că mai devreme sau mai târziu se va face simțită nevoia de schimbare, de transformare, această nevoie emanând din zona arhetipală a Sinelui. După cum știm, complexul este inconștient, puternic energizat dar și încărcat afectiv. Prin urmare, trăirea emoțională asociată acestui complex matern devorator din basm este cea de frică, de angoasă.

Câteva elemente legate de simbolistica balaurului. Acesta este o varietate a dragonului în mitologia românească, fiind o ființă mixtă, la origine o reptilă cu șapte capete (de obicei), care scuipă foc pe gură⁴. Balaurul cu șapte capete apare în Biblie, în Apocalipsă, dar și în mitologia greacă sub diverse forme: Python, Hydra; în mitologia românească este cunoscută legenda uciderii balaurului de către Sfântul Gheorghe.

Din punct de vedere psihologic, balaurul sau dragonul ne poate duce cu gândul la mai multe interpretări, care se pot verifica în funcție de context. El poate fi o reprezentare a umbrei, lupta cu dragonul fiind o înfruntare cu latura întunecată a personalității; de asemenea, dată fiind originea sa de reptilă ne putem gândi la un aspect falic (pentru Freud șarpele este un simbol falic) sau, într-o viziune mai largă, la zona

² Călătoria eroului este descrisă de Joseph Campbell, *Eroul cu o mie de chipuri*, București, Editura Herald, 2004.

³ *Balaurul cel cu șapte capete*, www.dacoromanica.ro, p. 5.

⁴ Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 1995, p. 71.

instinctualității și a sexualității pe care omul le are de înfruntat și de metabolizat în diferite momente ale vieții sale.

Cu toate acestea, șarpele este un simbol al *uroborosului*⁵ – șarpele mușcându-și coada este un vechi simbol egiptean și reprezintă stadiul inițial al omenirii (și copilăriei), stadiul uniunii și al întregirii și reprezintă stadiul psihic dinaintea formării eului. Prin forma sa de *rotundum*, el este asimiliat cu uterul matern, evocând perioada paradisiacă a conținerii fătului în uterul matern. Dar balaurul sau dragonul ca simbol al arhetipului Marii Mame apare în mitologie, de exemplu în cea babiloniană în care Tiamat (mama primordială) este înfruntată de Marduk. În viziunea lui Jung, dragonul reprezintă forma mitologică a șarpelui⁶, fiind pus în legătură cu energia feminină de tip Yin. De asemenea, din punctul de vedere al funcțiilor psihice, el reprezintă funcția senzație. În plus, șarpele este un animal htonic, el pătrunde în pământ, unde se ascunde, ceea ce arată încă o dată legătura sa cu feminitatea, dar și cu concretul, cu materialitatea.

Lupta cu balaurul semnifică eliberarea eroului/eului din complexul matern acaparator și devorator, lucru esențial pentru continuarea dezvoltării sale psihice. Acest aspect se evidențiază în basmul *Balaurul cel cu șapte capete*, eroul având de trecut proba confruntării cu complexul său matern pentru a-și putea integra *anima* (fata de Împărat). Confruntarea cu complexe parentale este una dintre confruntările pe care le presupune coborârea în inconștient, pe lângă confruntarea cu *persona* și cu umbra. Acestea reprezintă secvențe ale procesului terapeutic, lucrul cu complexe fiind în spirală, revenindu-se asupra anumitor aspecte complexe până când, în urma travaliului analitic, în timp, prin circumambulare, acestea se dizolvă.

Pe de altă parte, confruntarea cu complexul matern, atât la femeie cât și la bărbat, este necesară pentru continuarea dezvoltării psihice, altfel existând riscul blocării în dominația maternă, numită *incest uroboric*⁷, caracterizat prin dorința de a fi absorbit și dizolvat în mamă, sau, cu alte cuvinte, prin tendința eului de a se dizolva înapoi în inconștient⁸.

Erich Neumann vorbește despre stadiile dezvoltării psihice ale omului și identifică patru astfel de stadii: stadiul I este cel al *uroborosului* matern, stadiul II este cel al dominației paterne (respectarea ordinii lumii), stadiul III este cel al descoperirii lumii din perspectiva proprie (eliberarea de ambele complexe parentale) și stadiul IV este cel al regăsirii de sine (caracteristic celei de-a doua jumătăți a

⁵ Erich Neumann, *The Origin and History of Consciousness*, New Jersey, Princeton University Press, 1993, p. 5.

⁶ Sonu Shamdasani, *Introduction to Jungian psychology*, Oxford, Princeton University Press, 2012, p. 35.

⁷ Erich Neumann, *op. cit.*, p. 16.

⁸ Incestul uroboric este o formă de regresie, care apare în viață prin dorința eului de dizolvare și de absorbție în uterul matern, în mod simbolic. Este vorba de stări precum refugiul în spațiul protector și confortabil al familiei, chiar dacă nu există înțelegere și armonie, doar din frica de a ieși din ceva ce oferă siguranță și confort, din frica de singurătate. Sau scufundarea într-un proiect care asigură o formă de protecție și siguranță, dar reprezintă de fapt stagnare și fugă din fața provocărilor vieții sau neasumare a destinului propriu.

vieții). Este foarte interesant de precizat că aceste stadii sunt transpersonale, ele sunt specifice speciei, iar tranziția de la o etapă la alta este guvernată de arhetipul Sinelui, acesta fiind factorul central care determină și călăuzește dezvoltarea omului⁹. Așadar, trecerea de la o etapă la alta sau transformarea nu este doar fizică, ci și psihică sau, într-un cuvânt *biopsihică*¹⁰, adică ambele simultan.

Această trecere are două caracteristici esențiale: presupune constelarea laturii negative a arhetipului care guvernează faza care urmează a fi părăsită și implicit tranziția de la o etapă la alta se realizează în urma unui conflict, a unei lupte. De altfel, putem observa cu ușurință cum pubertatea, ca tranziție de la faza dominată de arhetipul matern la cea dominată de arhetipul patern, este caracterizată de numeroase conflicte și lupte ale copilului cu părinții. Evident, acestea sunt conflicte deschise, conștiente, dar există și numeroase conflicte inconștiente, de aceea basmele sunt utile fiindcă ne permit să accesăm zonele arhetipale ale psihicului.

În stadiul I al dezvoltării, copilul, fie el de sex feminin sau masculin, se află în faza de uniune cu mama, însă această relație fuzională – necesară întrucât e prototipul relaționării de mai târziu – trebuie depășită pentru intrarea în faza II, stadiul patriarhal, caracterizat prin dominarea de către arhetipul Tatălui și prin instaurarea ordinii, a structurii, a autorității, a *logosului* complementar *erosului* matern. Pentru realizarea acestei treceri de la stadiul I la stadiul II, arhetipul Marii Mame dominant în stadiul I se constelează în polul său negativ, de mamă teribilă care devorează, împiedică dezvoltarea, menținând haosul și dependența. De aceea, arhetipul Marii Mame apare de multe ori în basme și mituri sub forma unui balaur, dragon sau monstru care devorează, fapt ce semnifică constelarea laturii întunecate, negative a arhetipului care încearcă să oprească dezvoltarea eului.

În aceste momente de tranziție de la o etapă psihologică la alta, Sinele, ca factor transpersonal, este cel care intervine pentru a susține evoluția și transformarea. Împăratul reprezintă un simbol al arhetipului Sinelui care este arhetipul totalității, dar și cel ce guvernează schimbarea psihică și o face posibilă. Împăratul este cel care în general în basme inițiază transformarea propunând o răsplată în sfera mai accesibilă a *animei*. Pe de altă parte, Sinele, ca arhetip, are și valențe vindecătoare, impulsul de schimbare fiind nu doar în sensul evoluției psihice, ci și în sensul eliberării și vindecării de un complex matern prea sufocant, care nu permite eului să se autonomizeze și să iasă din zona sa de influență și dominație.

De asemenea, este interesant de analizat aspectul devorator al balaurului din basme în legătură cu stadiul uroboric al dezvoltării psihologice. Stadiul uroboric fiind pre-sexual, el este dominat de foame și hrană. De aceea, este numit adesea și stadiul alimentar. Pentru copilul mic, mâncarea este factorul cel mai important iar *uroborosul* matern este sursa hranei și a satisfacției, șarpele putând, de asemenea, să fie un simbol al intestinului¹¹.

⁹ Erich Neumann, *Fear of the Feminine*, New Jersey, Princeton University Press, 1994, p. 235.

¹⁰ *Ibid.*, p. 236.

¹¹ Erich Neumann, *The Origin and History of Consciousness*, New Jersey, Princeton University Press, 1993, p. 27.

După cum arată Neumann, simbolismul hranei este arhetipal, iar una dintre experiențele fundamentale ale omului este cea a schimbării interioare produse în urma ingerării hranei sau a băuturii. Din acest motiv, putem observa că, cu cât starea psihică a cuiva e mai dependentă de sațietate (foamea fiind un instinct primar al omului), cu atât conștiința persoanei respective este mai puțin dezvoltată. Cu alte cuvinte, persoana regresează în stadiul uroboric al satisfacerii imediate. Însă actul de mânca are și o altă valență: a asimila, a devora înseamnă și a obține putere asupra unui lucru. Viața înseamnă hrană și putere, ceea ce explică nevoia de dominație care decurge din activarea arhetipului Matern la tinerele mame ba chiar, de cele mai multe ori, constelarea unui adevărat complex de putere față de copilul lor.

Aspectul negativ al Arhetipului matern (the Terrible Mother în terminologia lui Erich Neumann) înseamnă moarte, înghițire, devorare, ceea ce simbolic înseamnă reîntoarcerea la condiția de inconștient, de haos și nediferențiere. Prin urmare, lupta eroului pentru eliberarea din arhetipul matern semnifică emergența conștiinței (complexul eului) din inconștient. Cu toate acestea, după cum arată Neumann, rămânerea în inconștient sau inerția psihicului este o stare naturală a omului, din acest motiv desprinderea de complexul matern este trăită ca o luptă extrem de intensă, ascensiunea către starea de conștiință nefiind ceva nenatural¹². Însă, pe cât de naturală este fixația în inconștient, pe atât de naturală este și impulsul spre schimbare, spre devenire, despre care Jung vorbește în multiple rânduri, această coexistență a două impulsuri contradictorii, cel de stagnare și cel de devenire, nefiind nimic altceva decât o dovadă a gândirii paradoxale jungiene sau un mod de trăire a contrariilor ca posibilitate de întregire a omului.

Este interesant de observat în basmul *Balaurul cel cu șapte capete* faptul că balaurul locuia într-o groapă ceea ce ne trimite, din nou, spre polul negativ al arhetipului matern¹³. De altfel, această luptă de eliberare a eului din complexul matern constrângător ca metaforă a luptei de emergență a conștiinței din tărâmul vast și întunecat al inconștientului este ilustrată la nivel simbolic prin prezența focului pe care voinicii plecați să ucidă balaurul decid să-l facă în apropierea gropii și să-l întrețină pe tot parcursul expediției lor. Cel care va adormi și/sau va lăsa să se stingă focul va fi pedepsit cu moartea, deoarece somnul și întunericul sunt două ipostaze ale inconștientului.

Confruntarea unui complex inconștient presupune priză de conștiință iar conștientizarea acestuia este necesară chiar dacă nu și suficientă pentru vindecarea sa. Înțelegerea complexului este un prim pas, dar ceea ce vindecă este trăirea emoțională a acestuia. Jolande Jacobi explică foarte frumos modul cum complexe, aceste *puteri sufletești*¹⁴ pot fi abordate rațional, dar, pentru a le dizolva cu adevărat, este necesară trăirea lor afectivă: *o înțelegere rațională [a complexelor] nu este*

¹² *Ibid.*, p. 11.

¹³ Jung vorbește de simbolurile negative ale arhetipului matern, cum ar fi mormântul, sarcofagul. C.G. Jung, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, OC 9/1, București, Editura Trei, 2014, p. 99.

¹⁴ C.G. Jung, *Opere Complete*, vol. 8, București, Editura Trei, 2013, p. 131.

*nicidecum suficientă. Numai trăirea emoțională eliberează. Factorul emoțional este singurul care poate să producă transformarea radicală și răsturnarea energetică necesară*¹⁵. Acest lucru se explică prin faptul că un complex are o puternică încărcătură afectivă, prin urmare, înțelegerea sa nu este suficientă pentru deblocarea energiei psihice fixată în acel complex, aceasta nu se poate dizolva decât prin trăirea sa. Mai mult decât atât, Jung avertizează asupra dorinței prea mari de înțelegere a vieții noastre sufletești care poate duce la unilateralitate prin constelarea unui complex de putere și prin blocarea în funcția gândirii, ceea ce înseamnă că funcția inferioară, cea a sentimentului, rămâne scufundată în inconștient.

Însă prezența focului ca simbol al conștiinței în apropierea gropii balaurului are și o valență alchimică în legătură directă cu procesul de înfruntare și dizolvare a complexului matern negativ. Focul înseamnă emoționalitate intensă, trăire afectivă, fiind exact latura complementară conștientizării, necesară pentru ieșirea din complex. De altfel, focul se află chiar în nucleul complexului, fiind de fapt încărcătura afectivă puternică ce menține complexul energizat. Acest conținut emoțional devine disponibil pacientului o dată cu conștientizarea complexului, însă trebuie susținut terapeutic. Vorbind despre afectele sale, despre trăirile sale emoționale în legătură cu complexul respectiv, pacientul le arde și le purifică – este procesul alchimic numit *calcinatio*.

Această dinamică interioară a complexului este vizibilă în basmul *Balaurul cel cu șapte capete* prin faptul că, în momentul în care eroul omoară balaurul, focul se stinge. Cu alte cuvinte, încărcătura emoțională a complexului a fost arsă, a fost descărcată și uscată, iar eul a fost eliberat. Însă stingerea focului, a conștiinței, permite invazia inconștientului. Din acest motiv, eroul este disperat să facă rost de lumină, el plecând în căutarea acesteia, existând riscul disoluției eului în inconștient. Plecat în căutarea luminii conștiinței pe care o zărește undeva în depărtare, eroul pătrunde într-o pădure – aceasta fiind un alt simbol al inconștientului. În pădure îi apar trei personaje caracteristice mitologiei românești: Murgilă, Miază-Noapte și Zorilă care reprezintă cele trei secvențe ale nopții, înserarea, noaptea adâncă și zorii zilei¹⁶. Putem înțelege aceste apariții ca reprezentând cele trei instanțe ale psihicului din teoria freudiană timpurie, Murgilă putând reprezenta zona pre-conștientului, Miază-Noapte abisul inconștientului, zona sa cea mai adâncă, iar Zorilă echivalează cu emergența conștiinței.

Înfruntarea complexului matern este un aspect al înfruntării inconștientului, dar nu doar în latura sa personală, cât mai ales în cea arhaică, arhetipală, întrucât orice complex are un nucleu arhetipal. Așadar, complexul matern conține germenele arhetipului Marii Mame constelat, după cum am arătat, în latura sa negativă ca mamă teribilă, devoratoare. Astfel încât, înfruntarea de către erou a complexului matern reprezintă o descindere în zona arhetipală a inconștientului. Aceasta este reprezentată de intrarea în peșteră – peștera fiind un alt simbol al pântecului matern ca lăcaș de transformare și regenerare – în valența sa pozitivă, sau ca lăcaș întunecat al morții, în valența sa negativă.

¹⁵ Jolande Jacobi, *Complex, arhetip, simbol în psihologia lui C.G.Jung*, București, Editura Trei, 2015, p. 30.

¹⁶ Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Craiova, Editura Aius, 2014, p. 280.

În peșteră, eroul întâlnește niște ciclopi¹⁷, ființe din mitologia greacă cu un singur ochi, copii ai lui Uranus și ai zeiței Gaia, reprezentând primele forme ale creației, încă monstroase, nediferențiate, simboluri ale instinctualității primare, forțe ale psihicului primar. Ciclopul reprezintă la nivel simbolic forțe psihice care se află ascunse adânc în psihicul nostru, dar apar, la nevoie, pentru a furniza eului energia necesară pentru a face diferențieri. Uranus și Gaia, părinții primordiali în mitologia greacă, reprezintă nivelul primar, arhaic, inconștient al psihicului (*uroborosul* care conține ambele principii, cel masculin și cel feminin) iar trecerea de la Uranus la Jupiter ilustrează trecerea de la nivelul arhaic (Uranus și Cronos – arhetipuri ale Marelui Tată) la cel individual, sau procesul de constituire a complexului eului autonom (complexul lui Jupiter), prin progresie de la stadiul inițial uroboric.

Încercarea de devorare a eroului de către ciclopi indică riscul anihilării eului de către forțele arhetipale primare ale psihicului inconștient. Singurul mod prin care eroul reușește să scape este orbindu-l cu un tăciune pe ciclopul care îl păzea, fapt ce amintește de orbirea lui Polifem de către Ulise din Odiseea. Acest act de orbire reprezintă, simbolic, faptul că un conținut arhetipal nu poate fi niciodată adus în sfera conștiinței, el trebuie să rămână în partea întunecată a psihicului nostru, de unde îl putem accesa, vag și de la distanță, prin intermediul complexelor care conțin reziduuri arhetipale. Pe de altă parte, actul de orbire depotențează, în mod simbolic, forța psihică primară de o parte a energiei sale, ceea ce permite autonomizarea și eliberarea eului.

Abia după intrarea în peșteră și capturarea de către ciclopi eroul poate recupera focul și se poate întoarce cu el în zona personală a psihicului. Această incursiune în zona inconștientului arhetipal apare în momentul dizolvării complexului matern, datorită nucleului arhetipal pe care acesta, ca de altfel orice complex, îl conține.

În afara confruntării cu complexul matern, tematică dominantă a basmului, voinicul are de trecut testul ultim al călătoriei eroului, pe drumul de întoarcere: este vorba de proba confruntării cu umbra personală, reprezentată de țiganul care pretinde a fi omorât el balaurul pentru a obține recompensa. Simbolic, țiganul reprezintă latura întunecată a eroului fiind o întruchipare a complexului umbrei, ca pandant inconștient al complexului eului. Mai mult decât atât, figura țiganului, la nivel cultural, poate fi o reprezentare a umbrei colective. Însă aspectul cu care are de-a face eul este cel al umbrei personale, care trebuie trăită înainte de accesarea animei. Complexul umbrei este la rândul său inflaționat, putem deduce acest lucru din poziția țiganului, cocoțat pe cele șapte perne. Prin confruntare directă, complexul umbrei revine la dimensiunile normale, fiind ulterior dizolvat, însă trebuie precizat faptul că din punct de vedere analitic, în cazul umbrei nu se mai vorbește de integrare, ci, de fapt, de acceptarea ei. Umbra nu poate fi niciodată integrată sau cunoscută îndeajuns (fiecare salt de conștiință produce o umbră nouă, sau, mai pe larg, fiecare integrare în conștiință a unui aspect inconștient generează un nou aspect de umbră), de aceea se recomandă să-i *permitted să existe fără să ne împovăreze*¹⁸.

¹⁷ Apariția ciclopilor ar putea fi o formă de sincretism.

¹⁸ Verena Kast, *Umbra din noi*, București, Editura Trei, 2013, p. 29.

Am putea să ne întrebăm de ce este necesară această ultimă probă a confruntării eroului cu umbra înainte de accesarea animei. După părerea mea, necesitatea derivă din faptul că umbra conține foarte multă vitalitate și, în special, impulsul de dezvoltare a personalității de care eul are nevoie pentru a face saltul către etapa următoare de dezvoltare psihică. Să nu uităm că umbra ascunde și resurse, aceasta fiind, pentru mine, motivația cea mai importantă de cunoaștere a sa.

Finalul basmului aduce în prim plan integrarea animei și procesul alchimic de *coniunctio*, de uniune a opuselor, a masculinului și a femininului. S-a ajuns, așadar, nu doar la o eliberare a eului de un complex matern devorator, ci la o adevărată întregire a personalității. Cu toate acestea, dacă analizăm basmul din punctul de vedere al alchimiei, miza nu este doar aceea a uniunii opuselor cum ar părea la prima vedere. Basmul pune în scenă misterul regenerării regelui (Împăratul), *senexul* este înlocuit de *puer* iar integrarea *animei* de către bărbat joacă un rol semnificativ în această privință. La nivel simbolic, este vorba de o necesitate a regenerării psihice în momentul în care conștiința se rigidizează, devine unilaterală sau este sufocată de complexe. Bătrânul rege trebuie să fie înlocuit la conducerea împărăției de *puer aeternus*, ca metaforă a regenerării vieții sau ca un *simbol reînnoit și mai complet al Sinelei*¹⁹. Însă Sinele reprezintă *imago Dei*, așa încât Jung explică faptul că bătrânul rege reprezintă nu doar un aspect al conștiinței extrem de înrădăcinat în tradiție, ci, de fapt, imaginea colectivă a lui Dumnezeu. În această optică, regenerarea regelui reprezintă nevoia de schimbare a imaginii colective despre Dumnezeu.

Pe de altă parte, în cazul bătrânului rege, autoritatea și puterea au luat locul erosului, blocând creativitatea și fluxul libidoului, acesta fiind un alt motiv pentru care este necesară înlocuirea sa cu *puer*, care are loc prin intervenția *animei*, aceasta readucând erosul în prim planul vieții psihice.

Din punct de vedere analitic, putem vedea în înlocuirea regelui de către eroul care a învins balaurul necesitatea înlocuirii unor aspecte psihice vechi și rigidizate cu conținuturi noi. Inconștientul colectiv (Marea Mamă) reprezintă matricea regenerării regelui, materia primă în care se petrece misterul transformării, ceea ce explică lupta eroului cu complexul matern pentru ieșirea din zona inconștientului arhetipal²⁰.

Pe de altă parte, am putea interpreta misterul regenerării regelui din perspectiva teoriei funcțiilor psihice: necesitatea integrării funcției inferioare (voinicul), atunci când funcția superioară dominantă (Împăratul) se uzează, proces care are loc în a doua jumătate a vieții.

În concluzie, în afară de numeroasele sale valențe, tematica dominantă a basmului rămâne eliberarea eului din complexul matern negativ urmată de integrarea *animei*, având ca rezultat o întregire a personalității. Materialul inconștient, arhetipal, accesibil prin intermediul basmelor și al miturilor, rămâne, fără îndoială, un instrument de lucru util și necesar în psihoterapia analitică.

¹⁹ Marie-Louise von Franz, *Psihoterapie*, București, Editura Herald, 2013, p. 281.

²⁰ *Ibid.*, p. 283.